

Mitul jertfei zidirii

Jertfa pentru creație în literatura română

Mitul jertfei zidirii este un mit caracteristic pentru zona sud-est europeană cu o mare pondere ca motiv în folclorul literar și în literatura cultă românească. Acesta a fost studiat de numeroși cercetători, care au scos în evidență particularitatea sa la fiecare popor (români, sârbi, croați, greci, bulgari, maghiari) și cu deosebire originalitatea modelului românesc. În timp ce, în baladele străine care tratează motivul, sacrificiul e impus de o construcție utilitară (un pod, o cetate), în balada românească este cerută o creație cu finalitate artistică. Când construcția este gata, voievodul îi întreabă pe meșterii aflați încă pe acoperiș, dacă pot construi un edificiu și mai frumos, la care ei răspunzând afirmativ, domnul da ordin să fie răsturnate schelele pentru ca cei „nouă meșteri mari” și Manole să nu mai poată coborî. Ei încearcă să se salveze punându-și aripi de șindrilă (scândură de brad îngustă și subțire care servește la acoperitul caselor), dar se prăbușesc și mor, reeditând mitul lui Icar, alt motiv al baladei care lipsește în variantele sud-dunărene. Reacția Anei, soția lui Manole, în timpul zidirii este de asemenea diferită: nu țipete, nu blesteme, la fel ca în amintitele balade străine, ci o durere adâncă și discretă, plină de o duioasă, delicată și reciprocă iubire față de soț, de supunere în fața sacrificiului socotit inevitabil: „– *Stai, mândruța mea, / Nu te sparia, / Că vrem să glumim / Si să te zidim! / Ana se-ncredea / Și vesel râdea. / – Manoli, Manoli, / Meștere Manoli! / Zidul rău mă strânge / Copilașu-mi frânge! / – Manoli, Manoli, / Meștere Manoli! / Zidul rău mă strânge, / Viața mi se stinge!*”.

Mitul jertfei zidirii este un bogat izvor de inspirație pentru numeroase poezii, piese de teatru și multe povestiri și romane, iar între autori se numără scriitori ca: Vasile Alecsandri, Nicolae Iorga, Octavian Goga, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, etc.

Drama „*Meșterul Manole*” scrisă de Lucian Blaga și apărută în 1927 este realizată pe structura mitului jertfei zidirii, întruchipat în balada „*Monăstirea Argeșului*”.

Evident, motivele mitice constituie numai punctul de plecare și oferă cadrul general al conflictului dramatic. Soția meșterului venea numai să își vadă soțul, pe când în drama lui Lucian Blaga, Mira sosește cu scopul de a-l ajuta, cu dorința de a împiedica un eventual sacrificiu omenesc. Motivul „jocului” din scena zidirii Mirei este de asemenea o inovație a lui Lucian Blaga. În dramă, zidarii rămân în viața, martori ai efortului creator: marile izbânzi ale omului, asupra lui și asupra materiei cer ca o necesitate, viața creatorului.

Subordonându-și întreagă existență operei, viața interioară a lui Manole este dominată de profunde procese psihice. Voința creatoare se îmbină armonios cu dragostea pentru Mira: ființa ei și creativitatea îi sunt la fel de necesare. O vreme, în care meditația se îmbină cu ardoarea, neliniștea cu năzuința atingerii absolutului, se zbate între iubirea față de soție și pasiunea creatoare. Apoi Mira și biserica se contopesc într-o singură *imagine „între voi două nici o deosebire nu fac, pentru mine sunteți una”* și Manole așază opera deasupra dragostei. Dorința de a depăși limitarea impusă de destinul neprielnic (ostil, nefavorabil) îl determină să accepte jertfa ca pe un imperativ (ca pe o necesitate, care trebuie să se întâmple). Când a hotărât ca jertfa să fie Mira, lui Manole nu-I mai rămâne decât disperarea, mai tragică decât moartea. Din clipa în care și-a văzut soția venind, Manole își dă seama că, fără voia lui, se va transforma în călăul (om crud, ucigaș) pe care îl detestase (îl urâse, îl disprețuise profund) în primul act al dramei.

După ridicarea bisericii, dragostea pentru Mira revine mai puternică, mai copleșitoare: *„odată o stea-în mâinile mele țineam...”* Acum, *„om fără sărbătoare”* și *„fără noroc”* sesizează (conștientizează) dimensiunea incomensurabilă (care nu se poate măsura) a pierderii și suferința rămâne necuprinsă *„amintirile mele nu se sting. Ochii nu se închid. În urechile mele somnul nu tace”*.. Construcția edificată, palidă copie a celei visate, fiindcă perfecțiunea artistică absolută rămâne de neatins, nu poate substitui (înlocui) intrarea în neființa a Mirei. *„Nu mai vreau minune, nu mai vreau nimic. Pe ea din piatră o vreau”*. Refacerea cuplului inițial nu se poate realiza decât prin moarte.

Balada *„Monăstirea Argeșului”* este strâns legată, în mentalitatea populară, de noțiunea de jertfă. *„Omul nu poate crea nimic desăvârșit decât cu prețul vieții sale. Numai Dumnezeu poate crea fără să-și sărăcească sau să-și diminueze ființa. Omul fiind făptură, fiind el însuși creat, este steril (incapabil, neputincios, ineficient) atâta timp cât nu-și însușește creația mâinilor sale cu jertfirea sa sau a aproapelui. De aceea, un lucru nou făptuit este primejdios; este o formă a morții, este ceva care încă nu trăiește și nu va putea trăi decât absorbindu-și un suflet – al primei ființe care intră în contact cu el”* (Mircea Eliade).

George Călinescu considera tema jertfei zidirii printre cele mai importante mituri ale românilor. Subiectul baladei e mai mult decât o înlănțuire de întâmplări, e pătruns de *„forțe tainice (ascunse) și astfel devine mit”* (Dumitru Caracostea).

Manole și ceilalți îndeplinesc funcții civilizatorii, instituind o zonă a frumosului, un fapt excepțional de cultură merit să ofere mărturie pentru veacuri despre forța geniului creator al poporului nostru.

Prin Meșterul Manole, poetul vrea să arate că sacrificiul omului asigură eternitatea unei zidiri în spațiul culturii. Aici mitul este chemat să proiecteze în eternitate o faptă pur omenească de adâncă semnificație spirituală.

Bibliografie consultată:

1. Mitul jertfei zidirii - Jertfa pentru creație în literatura română și universală. Disponibil la:
<http://www.referatele.com/referate/romana/online52/Mitul-jertfei-zidirii---Jertfa-pentru-creatie-in-literatura-romana-si-universala-referatele-com.php>. Accesat: 20 iunie 2017.

Monastirea Argeşului

poezie populară culeasă de Vasile Alecsandri

Pe Argeş în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-vodă trece
Cu tovarăşi zece,
Nouă meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Şi Manole, zece,
Care-i şi întrece.
Merg cu toţi pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de mănăstire
Şi de pomenire.
Iată, cum mergeau
Că-n drum ajungeau
Pe-un biet ciobănaş
Din fluier doinaş,
Şi cum îl vedea
Domnul îi zicea:
„Mândre ciobănaş,
Din fluier doinaş!
Pe Argeş în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeş în jos
Cu turma ai fost.
Nu cumva-ai văzut
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Şi neisprăvit
La loc de grindiş,
La verde-aluniş?”
„Ba, doamne, am văzut
Pe unde-am trecut
Un zid părăsit
Şi neisprăvit.
Câinii cum îl văd,
La el se repăd
Şi latră-a pustiu
Şi urlă-a morţiu.”
Cât îl auzea,
Domnu-nveselea

Și curând pleca,
Spre zid apuca
Cu nouă zidari,
Nouă meșteri mari
Și Manole zece
Care-i și întrece.
„Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de mănăstire
Și de pomenire.
Deci voi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Curând vă siliți
Lucrul de-l porniți,
Ca să-mi ridicați,
Aici să-mi durați
Mănăstire naltă
Cum n-a mai fost altă,
Că v-oi da averi,
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!”

Meșterii grăbeau,
Sforile-ntindeau,
Locul măsurau,
Șanțuri largi săpau,
Și mereu lucrau,
Zidul ridicau,
Dar orice lucra
Noaptea se surpa!
A doua zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar
Lucrau în zadar!
Domnul se mira
Ș-apoi îi muștra,
Ș-apoi se-ncrunta
Și-i amenința
Să-i puie de vii
Chiar în temelii!
Meșterii cei mari,

Calfe și zidari,
Tremurau lucrând,
Lucrau tremurând
Zi lungă de vară
Ziua pân-în seară,
Iar Manole sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa,
Apoi se scula
Ș-aștfel cuvânta:
„Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari!
Știți ce am visat
De când m-am culcat?
O șoapta de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra
Noaptea s-a surpa
Pân-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntâi soțioară,
Cea-ntâi surioară
Care s-a ivi
Mâini în zori de zi
Aducând bucate
La soț ori la frate.
Deci dacă vroți
Ca să isprăviți
Sfânta mănăstire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm
Cu toți să jurăm
Și să ne legăm
Taina s-o păstrăm:
Ș-orice soțioară,
Orice surioară
Mâini în zori de zi
Întâi s-a ivi,
Pe ea s-o jertfim
În zid s-o zidim!”

Iată-n zori de zi
Manea se trezi,

Ș-apoi se sui
Pe grad de nuiiele
Și mai sus, pe schele,
Și-n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Când, vai! Ce zărea?
Cine că venea?
Soțioara lui,
Floarea câmpului!
Ea s-apropia
Și îi aducea
Prânz de mâncătură,
Vin de băătură.
Cât el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Și plângând zicea:
„Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie,
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale
S-o-ntoarcă din cale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceru-ntuneca
Și curgea deodată
Ploaie spumegată
Ce face pâraie
Și umflă șiroaie.
Dar oricât cădea
Mândra n-o oprea,
Ci ea tot venea,
Și s-apropia.
Manea mi-o vedea,
Inima-i plângea,
Și iar se-nchina,
Și iar se ruga:
„Suflă, Doamne-un vânt
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,

Paltini să îndoaie,
Munții să răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă de vale!”
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Și sufla un vânt
Un vânt pe pământ
Paltini că-ndoaia,
Brazi că despoia,
Munții răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum șovăia
Și s-apropia
Și amar de ea,
Iată c-ajungea!

Meșterii cei mari
Calfe și zidari,
Mult înveselea
Dacă o vedea,
Iar Manea turba,
Mândra-și săruta,
În brațe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Și, glumind, zicea:
„Stai, mândruța mea,
Nu te speria,
Că vrem să glumim
Și să te zidim!”
Ana se-ncredea
Și vesel râdea.
Iar Manole ofta
Și se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân’ la gleznișoare,
Pân’ la pulpișoare.

Iar ea, vai de ea!
Nici că mai râdea,
Ci mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Ajungă-ți de șagă,
Că nu-i bună, dragă.
Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Trupușoru-mi frânge!”
Iar Manea tăcea
Și mereu zidea.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân’ la gleznișoare,
Pân’ la pulpișoare,
Pân’ la costișoare,
Pân’ la țâțișoare.
Dar ea, vai de ea,
Tot mereu plângea
Și mereu zicea:
„Manole, Manole
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Țâțișoara-mi plânge,
Copilașu-mi frânge!”
Manole turba
Și mereu lucra.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân’ la costișoare,
Pân’ la țâțișoare,
Pân’ la buzișoare,
Pân’ la ochișori,
Încât, vai de ea,
Nu se mai vedea,
Ci se auzea
Din zid că zicea:
„Manole, Manole
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Viața mi se stinge!”

Pe Argeș în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-vodă vine
Ca să se închine
La cea mănăstire,
Falnică zidire,
Mănăstire naltă
Cum n-a mai fost altă.
Domnul o privea
Și se-nveselea
Și astfel grăia:
„Voi, meșteri zidari,
Zece meșteri mari!
Spuneți-mi cu drept,
Cu mâna la piept,
De-aveți meșterie
Ca să-mi faceți mie
Altă mănăstire
Pentru pomenire
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă!
Iar cei meșteri mari,
Calfe și zidari,
Cum sta pe grindis,
Sus pe coperiș,
Vesel se mândreau
Ș-apoi răspundeau:
„Ca noi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Alții nici că sânt
Pe acest pământ!
Află că noi știm
Oricând să zidim
Altă mănăstire
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă.
Domnu-i asculta
Și pe gânduri sta,
Apoi poruncea
Schelele să strice,
Scări să le ridice.
Iar pe cei zidari,
Zece meșteri mari,

Să mi-i părăsească
Ca să putrezească
Colo pe grindiş,
Sus pe coperiş.
Meşterii gândeau
Şi ei îşi făceau
Aripi zburătoare
De şindrili uşoare,
Apoi le-ntindeau
Şi-n văzduh săreau
Dar pe loc cădeau,
Şi unde picau
Trupu-şi despicau.
Iar bietul Manole,
Meşterul Manole,
Când se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea
Din zid că ieşea
Un glas năduşit,
Un glas mult iubit
Care greu gemea
Şi mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meştere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Țâţişoara-mi plânge,
Copilaşu-mi frânge,
Viaţa mi se stinge!”
Cum o auzea,
Manea se pierdea,
Ochii-i se-nvelea,
Lumea se-ntorcea,
Norii se-nvârtea,
Şi de pe grindiş,
De pe coperiş,
Mort bietul cădea!
Iar unde cădea,
Ce se mai făcea?
O fântâna lină,
Cu apa puţină,
Cu apă sărată
Cu lacrimi udată!

Meșterul Manole

de Lucian Blaga

Se găsește online pe adresa de mai jos (accesat: 21 iunie 2017):

<https://www.slideshare.net/bibliolynne/125073597-lucianblagamesterulmanolepdf>